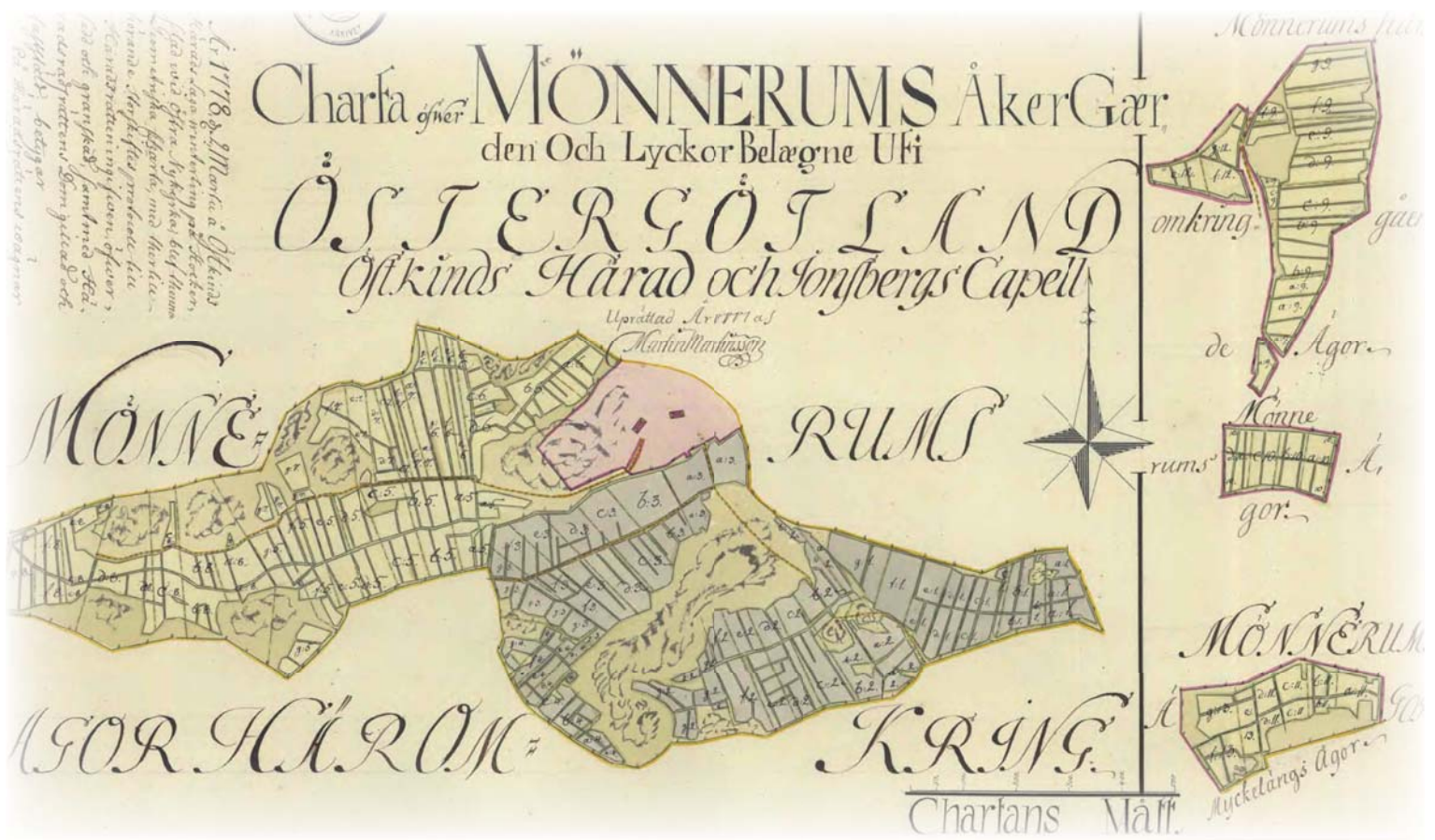

Nya elledningar på östra Vikbolandet

Intill RAÄ 43 och 52 m fl
Mönnerum 1:2 m.fl
Jonsberg och Häradshammar socknar
Norrköpings kommun
Östergötlands län

Olle Hörfors

Nya elledningar på östra Vikbolandet

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat	5
Källor	6
Tekniska uppgifter.	7

Omslagsbild: Storskifteskarta över Mönnerum, Jonsbergs socken upprättad 1777 av Martin Martinsson (Akt nr D43-58:1).

Ö S T E R G Ö T L A N D S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandsmuseum.se • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Östergötlands länsmuseum utförde hösten 2003 och våren 2004 en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inför ett planerat utbyte av luftledningar till kabelförläggning i mark av elkablar vid Mönnerum och Möckeläng i Jonsbergs socken och Mönnsäter och Skogdala i Häradshammars socken på östra Vikbolandet.

Vid utredningen etapp 1 framkom inga indikationer på fornlämning vid arkiv-, kart- och litteraturstudier längs den aktuella sträckan. Däremot framkom flera punkter som skulle kunna utgöra potentiella lägen för fornlämningar i form av medeltida gårds/bytomter. Fältbesiktningen visade att det därutöver fanns potentiella lägen för gravar eller boplatser inom samma sträcka.

I anslutning till de potentiella lägena grävdes ett antal sökschakt i utredningens etapp 2. I det schakt som togs upp vid ladugården i Möckeläng 1:12 kunde ett ovanligt tjockt kulturlager konstateras i åkermarken. Detta innehöll enstaka träkol, prickar av bränd lera och kalk samt tegelkross. Inga anläggningar eller föremålsfynd påträffades. Lagerbilden är vanligt förekommande inom och i anslutning till medeltida bytomter.

I övriga schakt framkom ingenting av arkeologiskt intresse.

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8H7b, med aktuell ledningssträcka markerad (blå) och de tre lokaler där sökschakt upptogs inringade. Skala 1:10 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde hösten 2003 och våren 2004 en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inför ett planerat utbyte av luftledningar till kabelförläggning i mark av elkablar vid Mönnerum och Möckeläng i Jonsbergs socken och Mönnsäter och Skogdala i Häradshammars socken på östra Vikbolandet. Uppdragsgivare och kostnadsansvarig var Electro Sandberg AB i Norrköping. Projekt och fältansvarig var antikvarie Anders Lundberg, Östergötlands länsmuseum medan antikvarie Olle Hörfors från samma institution svarat för rapporten.

Områdesbeskrivning

Det aktuella utredningsområdet ligger på östra Vikbolandet, i ett kuperat och småbrutet landskap där uppodlingen och bebyggelsen följer sprickdalar och vattendrag.

Området fornminnesinventerades 1946 och någon revidering har inte genomförts. De i fornminnesregistret registrerade fornlämningarna utgörs alla med ett undantag av enstaka stensättningar i höjdlägen. Undantaget utgörs av RAÄ 43 vid Mönnerum i Jonsbergs socken som utgörs av en förmodad medeltidsborg, Mönnerums borg eller Stensborg som den närmaste fastigheten heter. På den bergplatå som utgör den förmodade borgen finns en husgrund och relativt obetydliga murrester. Borgen omges istället på de

flesta sidor av tämligen branta stup. Namnet Mönnerum innehåller efterleden –rum vilket antyder en medeltida eller tidigare datering. Namnet omnämns dock första gången på 1500-talet. Då en kvarn i Mönnerum omnämns 1558 ”Mönnerums qvarner.....udÿ Herishammars sochn” (Almqvists lokalförvaltning 3 sid 223 och 224. uppgift ur www.sofi.se).

Byn består på den äldsta kartan, en storskifteskarta från 1777 (handling D43-58:1 i lantmäteristyrelsens arkiv), av två gårdar, Norrgården och Oppgården.

Byn Möckeläng omnämns 1380 då en ”karl j myklæng” omnämns (1380 28/1 Lytisberg RAP original uppgift ur www.sofi.se). Samme Karl i myklæng är samma år faste vid ett jordköp (1381 16/11 Ö Husby Uppsala diplomatorium original uppgift ur www.sofi.se). Ordet möckel är en äldre beteckning för stor som ibland ingår i ortnamn. Byns namn torde alltså betyda storängen.

Kartorna från 1650 och 1777 visar Möckeläng som en by med tre gårdar (handlingarna D43-56:d1:219 och D43-56:1 i lantmäteristyrelsens arkiv).

Mönnsäter är ursprungligen ett torp under Mönnerum. Medan Skogdala är en lägenhet under Önsäter i Häradshammars socken.

Den forntida bebyggelseutvecklingen i området har behandlats i en uppsats i arkeologi vid Sthlms Universitet (Peterson 1991).

Figur 3. Möckeläng 1777 (LST akt D43-56:1).

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen etapp 1 och 2 var att fastställa om lagskyddade fornlämningar skulle komma att beröras av eventuella framtida markingrepp.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska utredningen etapp 1 skedde i två steg. Först gjordes kart- och arkivstudier och därefter genomfördes en besiktning i fält

Vid fältarbetet i etapp 2, upptogs sökschakt inom och i anslutning till de områden som bedömts som intressanta vid arbetet med fältbesiktningen och kartstudierna.

Utredningens resultat var avsett att vid eventuell framtida exploatering ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet, samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Resultat

Av arkiv och litteraturgenomgången framgick att åtminstone Möckeläng är en medeltida by och att bytomten följaktligen är att betrakta som en medeltida bytomt. Av kartorna från 1650 och 1777 (D43-56: d1:219 respektive D43-56:1 i lantmäteriverkets arkiv) framgår att bytomten vid dessa tidpunkter överens-

stämmer med det västra av de två gårdslägen som finns i byn idag.

Mönnerum saknar medeltida belägg, det äldsta belägget är istället från 1558. Ortnamnet har en efterled på -rum, en namnform som anses ha varit mest produktiv under århundradena närmast före och efter medeltidens början. Vid Mönnerum ligger också en förmodad medeltidsborg. Det får dock anses som osäkert på vilka grunder denna anläggning dateras till medeltiden. Den bytomt som karterades 1777 överensstämmer med dagens.

Vid arkiv- och litteraturgenomgången och kartstudier framkom i övrigt inga indikationer på att fornlämning skulle kunna komma att beröras av elledningsdragningen.

Fältbesiktningen visade att det inom ledningssträckningen fanns potentiella lägen för boplatser eller förhistoriska gravar.

Med stöd av ovanstående kom sökschakt att upptags på tre ställen vid den arkeologiska utredningens etapp 2. I anslutning till Mönnerums och Möckelängs historiska bytomter samt den förmodade borgplatsen vid Mönnerum (RAÄ 43). Dessutom i anslutning till en rund stensättning vid Skogdala (RAÄ 265 i Häradshammars sn).

Endast vid ladugården till Möckeläng 1:12 framkom något av arkeologiskt intresse. Här kunde ett ovanligt tjockt matjordslager konstateras i åkermar-

Figur 4. Mönnerum 1777 (LST akt D43-58:2).

ken. Lagret innehöll enstaka träkol, prickar av bränd lera, kalk och tegelkross. Inga anläggningar eller föremålsfynd påträffades. Lagerbilden är vanligt förekommande inom eller i anslutning till medeltida gårds-/bytomter. Östergötlands länsmuseum gör bedömningen att inga ytterligare arkeologiska åtgärder är nödvändiga.

Källor

Peterson G. 1991. Bebyggelseutvecklingen i Jonsbergs och Häradshammars socknar i Östergötland från yngre bronsålder fram till yngre järnålderns början. En studie med utgångspunkt från fornlämningsbeståndet. Uppsats i Påbyggnadskurs i arkeologi vid Stockholms Universitet, framlagd höstterminen 1991.

Övrigt

Ortnamnsarkivets hemsida www.sofi.se
Riksarkivets hemsida, www.ra.se
Lantmäteriverkets hemsida., www.lantmateriet.se

Det digitala fornminnesregistret FMIS, www.fmis.raa.se
Samtliga använda 2010.12.12.

Lantmäteriakter

Mönnerum

D43-58:1 Storskifte Mönnerum Jonsbergs socken upprättad 1777 av Martin Martinsson

05-jon-53 Storskifte Mönnerum Jonsbergs socken upprättad 1779 av Martin Martinsson

Storskifte Mönnerum Jonsbergs socken upprättad 1790 av Johan Karp

05-jon-60 Storskifte Mönnerum Jonsbergs socken upprättad 1796 av Johan Karp

Möckeläng

D43-56:d1:219 Geometrisk avmätning av Möckeläng Jonsbergs socken upprättad 1650 av Jean de Rogier

D43-56:1 Storskifte av Möckeläng Jonsbergs socken upprättat 1777 av Martin Martinsson

Tekniska uppgifter

Område	Mönnerum mfl
Fastighet	Mönnerum 1:2, 1:3, 2:2 och 2:3, Möckeläng 1:2 och 3:1 i Jonsbergs sn samt Mönnsätter 1:1 och Skogdala 1:1 i Häradshammars sn
Socken	Jonsberg och Häradshammar
Kommun	Norrköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	Intill fornlämning RAÄ 43 och 52 Jonsbergs sn och 265 i Häradshammars sn
Ekonomiska kartans blad	087 71 (8H7b Jonsberg)
Koordinater	Mittkoordinat X6487787 Y1555630
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Undersökning med anledning av	Schaktning för el
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
Länsstyrelsens dnr	431-13103-03
Länsstyrelsens handläggare	Bror-Tommy Sturk
Beslut	2003-09-15
ÖLM dnr	470/03
Kontonr	6841
Uppdragsgivare	Elektro Sandberg AB
Kostnadsansvarig	Elektro Sandberg AB
Projektledare	Anders Lundberg
Rapportansvarig	Olle Hörfors
Fynd	-
Foto filmnr	-
Analys	-
Grafik	Johan Levin
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2010:110 © Östergötlands länsmuseum

Östergötlands länsmuseum utförde hösten 2003 och våren 2004 en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inför ett planerat utbyte av luftledningar till kabelförläggning i mark av elkablar vid Mönnerum och Möckeläng i Jonsbergs socken och Mönnsäter och Skogdala i Häradshammars socken på östra Vikbolandet.

Vid utredningen etapp 1 framkom inga indikationer på fornlämning vid arkiv-, kart- och litteraturstudier längs den aktuella sträckan. Däremot framkom flera punkter som skulle kunna utgöra potentiella lägen för fornlämningar i form av medeltida gårds/bytomter. Fältbesiktningen visade att det därutöver fanns potentiella lägen för gravar eller boplatser inom samma sträcka.

I anslutning till de potentiella lägena grävdes ett antal söschakt i utredningens etapp 2. I det schakt som togs upp vid ladugården i Möckeläng 1:12 kunde ett ovanligt tjockt kulturlager konstateras i åkermarken. Detta innehöll enstaka träkol, prickar av bränd lera och kalk samt tegelkross. Inga anläggningar eller föremålsfynd påträffades. Lagerbilden är vanligt förekommande inom och i anslutning till medeltida bytomter.

I övriga schakt framkom ingenting av arkeologiskt intresse.